

DEBATT

EN SVENSK IGELKOTT TIGER

Av pol. mag. HENRIK ÅKERMAN

»Nya rubriker att vänta i fallet Wennerström.» Det är möjligt att försvarsministern får rätt — spionaffären har många aspekter. Den viktigaste har dock ännu ej behandlats: Sveriges förhållande till omvärlden och vårt läge i det utrikespolitiska kraftfältet. De förbättrade relationerna mellan öst och väst samt den komplicerade frågan rörande Europas ekonomiska och politiska integration gör det idag nödvändigt, att ånyo klargöra målsättningen för vårt lands utrikespolitik. Det torde emellertid krävas både vision och politiskt mod att beröra dessa problem — ytterst är de också beroende av oppositionens uppfattning om sin egen styrka och sin funktion visavi regeringen.

Den ideologiska och maktpolitiska konflikten mellan Moskva och Peking synes kunna medföra djupgående förändringar i relationerna mellan öst och väst — ett perspektiv som president Kennedy tidigare skisserat i sitt tal inför American University i Washington. Det finns heller ingen anledning att betvivla Chrustjevs uppriktighet, när han idag talar för en politisk avspänning. Ändock är det nödvändigt att framhålla, att det ingångna provstoppsavtalet, vilket nu kan komma att följas av en informell underhandsöverenskommelse rörande status quo i Europa, icke hade varit politiskt möjligt om amerikanerna under Kuba-konflikten uppträtt, som vore USA en papperstiger.

Diktaturen har ej heller blivit demokratisk trots de tecken till avspän-

ning, som nu verkar föreligga. Principen om »peaceful co-existence» innefattar sålunda icke ideologin; den fredliga samlevnaden är endast temporär, vilket vid flera tillfällen betonats av Moskva. Kommunisterna kan därför aldrig förväntas uppge tanken på »socialismens triumf» — världsrevolutionen — så länge de följer de marxistisk-leninistiska principerna, dvs. så länge de fortfarande är kommunister. Dessvärre synes många ledande personer vara benägna att glömma sina erfarenheter tills Sovjetunionen eller Kina gör en ny framstöt i Berlin, Indien eller på Kuba.

Ryssarnas olika demarcher angående Östersjöns omvandling till ett fredens innanhav, det inhemska kommunistpartiets förslag rörande stormaktsgarantier för den svenska neutraliteten och de till Sverige riktade varningarna i samband med 1961 års finsk-ryska kris visar dock alla entydigt, att vårt lands alliansfria politik först riktigt kan uppskattas, då den tjänar Sovjetunionens syften.

Påståendet är en truism, men den förtjänar att upprepas för att man rätt skall förstå den svenska utrikespolitikens villkor. Så länge vi vidhåller, att vår alliansfrihet är av politisk och icke av ideologisk natur, så länge kommer man i Moskva att missförstå den svenska politiken, i avsikt att inskränka vår utrikespolitiska handlingsfrihet. Ett gott förhållande gentemot Sovjetunionen bör eftersträvas — men det bör också värderas efter vad det är värt. Sovjets verkliga vän-

skap kan endast köpas till priset av vår frihet; dess misstänksamhet är ideologiskt betingad och kan icke sövas på villkor som accepteras av det svenska folket.

Det är därför med förvåning som man konstaterar, att regeringens utrikespolitiska ståndpunktstaganden icke sällan färgas av en viss ambivalens. Sveriges i och för sig ytterst värdefulla engagemang för freden (Kongo, nedrustningsförhandlingarna) och för u-länderna utgör icke något legitimt skäl för att söka reducera kampen mellan diktatur och demokrati till en fråga om bristande samarbetsvilja.

Regeringens olika åtgärder för att »upprätthålla den politiska balansen» är inte heller ägnade att inge förtroende — speciellt inte som man samtidigt avvisar de övernationella samarbetssträvandena på kontinenten, vilka utgör en första station på vägen till en mellanfolklig enhet, där rätten spelar större roll än de enskilda staternas storlek och vapenpotential. Över huvud taget är det påfallande hur ogärna regeringen söker påverka utvecklingen i dessa frågor. Dess ledarskap är därför varken konstruktivt eller inspirerande. Huruvida detta beror på att socialdemokraterna har besvär med sin vänsterfalang är svårt att bedöma — en del personer synes dock ha en icke obetydlig förmåga att overse med »diktatoriska överdrifter» när det gäller system med samma ideologiska ursprung.

Det lär dock inte dröja länge innan regeringen tvingas söka nya distinktioner för vår alliansfria politik. Utvecklingen inom EFTA har redan visat, att ekonomi och politik icke kan skiljas åt. Eftersom Sveriges befolkning icke torde vara villig att betala för en politisk isolering genom en lägre ekonomisk utvecklingstakt, synes det snart bli nödvändigt, att en-

dast begränsa vår utrikespolitiska handlingsfrihet i den utsträckning, som definitionen alliansfri implicerar — frihet från militära allianser.

Det är emellertid betecknande för den svenska utrikesdebatten att endast regeringens tolkning av latituden i vår utrikespolitik anses moraliskt oklanderlig — att hävda, att vi på grund av framtida omständigheter kan tvingas ompröva vår politik anses fortfarande orimligt och är i realiteten därför liktydigt med politiskt självmord. När det gäller dessa frågor betraktas Erlanders ministär inte längre som ett politiskt organ utan som en institution av samma oantastliga karaktär som Högsta Domstolen eller Riksrevisionsverket — honi soit qui mal y pense.

Skall Sverige kunna spela den internationella roll som enligt regeringen åligger vårt land, bör emellertid utrikespolitiken snarast förvandlas till hela folkets angelägenhet. Den snabbhet, varmed utvecklingen fortskrider, synes i första hand kräva tre ting: Kunskap, fantasi och en förutsättningslös utrikesdebatt. Utan kunskap kommer det politiska intresset att kretsa kring gatans ensidiga »upplysningsverksamhet». Utan fantasi kan vi aldrig pröva nya vägar. Utan en öppen debatt kan inte allmänheten erbjudas ett dynamiskt ledarskap, ej heller politisk insikt, medan ledningen själv är dömd till förlamande passivitet.

Vi kan föra en alliansfri politik men vi kan aldrig vara neutrala i kampen för vår egen kulturs förnyelse. Trots de nyblivna staternas ökade inflytande avgörs icke rivaliteten mellan öst och väst i Asien eller Afrika, utan av vad som händer inom den atlantiska världen. Inte ens en liten nation har råd att stå utanför denna utveckling — även ett litet folk måste ha en känsla av delaktighet, ansvar och destination.

TILL FRÅGAN OM SAMLINGSPARTIETS PROGRAM

Av fil. mag. ANDERS FAHLBECK

Universitetslektorn, docent Olle Nymans artikel i nummer 4-5 av Svensk Tidskrift har väckt berättigat uppseende. Han tar upp en länge diskuterad fråga till systematisk genomgång och finner att differenserna i de »borgerligas» ståndpunkter ifråga om ett samlingsparti i själva verket ej är så stora. Med de senaste partiprogrammen som utgångspunkt finner han på vissa punkter rörande lik- och enighet. Det väsentligaste i Nymans uppsats synes vara hans påpekande att högerens, folkpartiets och centerpartiets grundsatser och åsikter rörande samhällsekonomins struktur och ägoförhållanden är förenliga. Detta är på sitt sätt grundförutsättningen för ett samgående. Vad skattepolitiken anbelangar är man även här i stort sett enig. »Samstämmigheten på detta centrala politiska avsnitt är det avgörande», skriver Nyman och fortsätter. »I jämförelse härmed är meningsskiljaktigheterna på andra avsnitt av sekundär betydelse.» Med detta påstående som utgångspunkt skall dessa problem något diskuteras.

I artikeln konstaterar Nyman vidare att i utrikespolitiska frågor är oppositionspartierna ense om alliansfrihet, vilket inkluderar försvaret och Europafrågorna. Författningsproblemen är en fråga som ligger i öppna fältet. Till Nymans påstående att religiösa frågor ej behöver bli något tvistefråga, ställer sig en del kanske något tvivlande. Inom social- och familjepolitiken förutsättes en sammanjämkning av åsikterna. Till jordbruket och dess

problem har de tre partierna en positiv hållning.

»En genomgång sådan som denna visar att det redan nu borde finnas möjligheter att åstadkomma ett enhetsprogram, som kunde vara acceptabelt för samtliga de tre icke socialistiska oppositionspartiernas väljare. Det borde kunna bli inte bara acceptabelt utan attraktivt, om det gjordes till en syntes av det bästa de tre partierna har att lämna som bidrag: från höger nationell traditionalism förenad med en positiv Europa-anda, ekonomisk realism förenad med den slagkraftiga visionen av en ägandedemokrati; från centern appellen till den individualistiska obundenhets känslan, framhävandet av miljövärdenas betydelse, attityden av realism och måttfullhet; från folkpartiet den liberala och humanistiska frihetstraditionen, den socialpolitiska progressiva inriktningen, det konsekventa hävdandet av rätt- och rättssäkerhetssynpunkterna. Det väsentligaste är att det skapas ett program, som på en gång säger ja till både välfärdssamhället och till ett samhälle, som är positivt till enskilt ägande, individuellt ansvar och personligt oberoende.»

Detta är i och för sig en vacker och tilltalande skapelse, som onekligen torde inrymma ett påtagligt alternativ. Är mycket dock ej endast tilltalande, teoretiska papperskonstruktioner? Hur nya är dessa tankegångar? Ryms de praktiskt taget inte redan nu och sedan länge i de borgerliga partierna var för sig? Kan inte såväl centerpar-

tiet som folkpartiet i likhet med högern hänvisa till dessa ting i sina respektive partiprogram? Slår man inte med den ovan skisserade konstruktionen gammalt vin i en ny lägel? Vad nytt, vad livskraftigt, vad slagkraftigt, vad framåtsträvande når man med detta resonemang i dagens situation?

Om man gör en jämförelse med det socialdemokratiska partiprogrammet finner man med här berörda program påtagliga likheter. Demokratin och parlamentarismen och därmed sammanhängande frågor är självskrivna, liksom neutralitetspolitiken och därmed även försvarsfrågan. Skolans målsättning är likartad, även om vägen att nå resultatet ej är densamma. Vad den allmänna kulturpolitiken anbelangar är målet detsamma, liksom ifråga om Europatanken och internationella problem i stort. Vad beträffar religion och trosfrågor är socialdemokraternas inställning på papperet densamma som samlingspartiets, men i praktiken är differenserna stora. Den fundamentala och betydelsefulla skiljelinjen går över spörsmål rörande samhälls- och privatekonomiska teorier. Att finna några mer djupgående skiljaktigheter inom socialpolitiken är svårt. Målsättningen är densamma: »Största möjliga lycka åt största möjliga antal.»

Skiljelinjen i de två programmen går som antytts över de ekonomiska frågeställningarna. Här står två diametralt motsatta ekonomiska system mot varandra. Den socialistiska, statsdirigerade planhushållningsteorin contra borgerlighetens privata, »liberala» ekonomiska doktrin.

Så länge som socialdemokraterna åker snålskjuts på »borgerlighetens ekonomiska kärna» dragen av »icke socialistiska dragare», kommer någon ändring i politiskt hänseende ej att ske. Så länge kusken är socialdemokrat kan dragarna ej annat än lyda hans

tyglar, om än motvilligt och motspänstigt. Men kusken är förständig nog att i görligaste mån låta dragarna gå i sina gamla hjulspår.

Så länge en ekonomisk politik föres i ett socialistiskt styrt land som Sverige, där de icke socialistiska ekonomiska idéerna är förhärskande, kommer den politiska situationen att förbli i stort sett konstant. På ett synnerligen skickligt sätt utnyttjar socialdemokraterna genom lämplig ekonomisk och annan lagstiftning vår samhällsekonomi icke efter socialistiskt doktrinärt mönster, utan efter den för situationen mest gynnsamma vägen. Hade man inom socialdemokratiska partiet varit konsekvent och hållit fast vid en av sina grundprinciper, hade de ekonomiska förhållandena och välfärden i Sverige idag förmodligen varit anorlunda. Den oppositionspolitik som förts och föres kan ej annat än jämna vägen för den socialdemokratiska karran.

Något som förvånar är därför att man ifrån borgerligt håll alltför passivt och lamt angripit och angriper socialdemokraterna och regeringen för deras »förborgerligade ekonomiska politik». Här finns en verklig angreppspunkt i ideologiskt och praktiskt politiskt hänseende. Styrkan i samlingspartiets ovan berörda program ligger och bör ligga inom den ekonomiska sfären. Det ekonomiska system som förordas av oppositionen måste spelas ut mer påtagligt och kraftfullt mot den socialdemokratiska ideologin. Att påvisa och understryka socialdemokraternas rädsla och inkonsekvens att föra en med partiprogrammet och partiets grundidéer aktiv ekonomisk politik bör vara en naturlig och självklar angreppspunkt. Den gamla taktiken att använda fiendens huvudvapen mot honom själv har egenartat nog ännu ej praktiserats av oppositionen.